

Тодор Балкански (София)

НЕРЕШЕНИ И НЕОТЛОЖНИ ЗАДАЧИ НА БЪЛГАРСКАТА ОНОМАСТИКА

§1.1 Състояние на ономастичните изследвания

Изминават 120 години от появата на първата ономастична научна статия в българското езикознание, именно на К. Иречек, *Християнският елемент в топографската номенклатура на балканските земи*, Пер. сп., 1885, 55–56. Началото на българските ономастични изследвания подробно е представено след опитите на Л. Каравелов и Г. Раковски от Ив. Дуриданов, *Развой на българската ономастика* (в частите Антропонимия и Топонимия), публикувана в , 1956, 365–379, 1957, 227–251, за периода 1914 – 1925 г. от Ст. Младенов в III 1927, 138–144.

Библиографски са представени: Ив. Дуриданов, *Библиография на българската ономастика 1960 – 1970*, С., 1972, Ив. Дуриданов, Ст. Андреева, *Библиография на българската ономастика 1940 – 1980*, С., 1980, Ан. Чолева и др., *Библиография на българската ономастика 1971 – 1980*, В. Търново 1993. Колектив с ръководител Т. Балкански работи върху библиографията 1981 – 2000 г., който проект трябва да бъде завършен през 2004 г.

Актулна задача е изработването на библиографски справочник за времето 1824 – 1944 г. Сама по себе си задачата е дисертабилна.

В 120-годишната история на българските ономастични изследвания са разработени предимно дяловете 1. Антропонимия и 2. Топонимия (тук ойконимия, хидронимия, оронимия). Ограничени са изследванията в разделите вентонимия, навонимия, хрононимия, зоонимия, хрематонимия и отчасти астронимия. Всеки един от разделите като тема на научно изследване трябва да стои на вниманието на българските ономасти.

§ 2. Състояние на антропонимните изследвания

В лексикографски план напредъкът е съществен: налице са антропонимиконите на Г. Вайганд, на Св. Синод, две издания, на Ст. Илчев, на ИБЕ (Български именник ,С., 1971), на Н. Ковачев, на македонския

ономастичен център (Л.Станковска, *Речник на личните имена кај македонците*, Ск., 1992, М. Коробар-Белчева и др., *Речник на презимината кај Македонците*, т. 1 А–Лъ, Ск. 1994). Съществуват и речниците: И. Москона, *За произхода на фамилините имена на българските евреи*, в Годишник на Общ. култ.-просветна орг. на евреите в НРБ, год. II, кн. I, т. II, С., 1967, Аг. Орманджян, *Арменски именник*, Пловдив 2000, М. Тахир, *Тълковен и честотен речник на турските лични имена в България*, С 2002. *Честотно-етимологичен речник на фамилините имена у словашките българи* има у М. Атанасова, *Имената на българите в Словакия*, Братислава 1998, на имената, носени от българите католици у Л. Селимски, *Християнските имена у българските католици*, Катовице 1999, на българските подунавески власи и на родопските куцовласи у Т. Балкански, *Никополските власи*, ВТ 1999, *Западно родопските власи*, ВТ 1996, и в съавт. с Р. Попеску, *Арумъните от българските Родопи и техният говор*, Крайова 1995. Антропонимията на българите в Трансилвания след Л. Милетич е представена в кн. на Т. Балкански, *Трансилванските българи*, ВТ 1996, а на българите в Украинското Задкарпатие у Т. Балкански и М. Парзулова *Задкарпатските българи*, ВТ, 1996.

Нямаме никакъв труд за антропонимията на поморавските, горанските, голобръдските, преспанските, западноукраинските и останалите вече малко северопокраински българи. Първата ономастична експедиция в Молдава успя да проучи родовите имена на българите в 27 български селища (или селища с българи), които в изследователски план ще бъдат дисертабилно представени в ономастичен труд на Никола Куртев, Тараклия. Антропонимията на българските селища в Измаилски район на Украйна ще бъдат представени от аспирант Ала Войникова.

Актуална задача на българската антропонимия е описването на:

1) антропонимията на българските помаци, като се отчетат приносите в трудовете на Юлиан Константинов (сам обаче юрист по образование)

2) антропонимията на помаците в Гърция, Турция

3) антропонимията на българите в Мала Преспа, Голо Бърдо, Гора, Западни и Северозападни покрайнини (в Банат е описана при северобанатските българи от Л. Милетич), за среднобанатските българи (карашовените) от Т. Балкански, *Българите в Румъния*, Докт. дис., С., 1996, и за южнобанатските българи от Д. Андрей, *Свиничанските българи*, ВТ, 1998 г. Антропонимията на румънските българи е описана

наполовина за областта Олтения от Т. Балкански, Румънските, но за областта Мунтения е напълно непозната; такава е състоянието и с антропонимията на българите в Арцизки район, Таврия и Крим на Украйна, за които има само ограничени бележки за отделни селища (вж напр. при Б. Колесник, *Евгеновка (Арса). Ономастика. Говор. Словарь*, Одеса 2001). Бележки за антропонимията на кавказките българи има в едноименна книга на Т. Балкански под печат. Няма обаче никакви бележки за българската антропонимия на диаспората в Таджикистан и отчасти в Казахстан. Значителен е напредъкът в описателната антропонимия, където трудовете са значителни: освен упоменатите работи на М. Ангелова, Л. Селимски, Т. Балкански, трябва да се съобщят работите на Т. Калканова, *Популярно ли е твоето име*, С., 1996 Ан. Кондукторова, *Начин на образуване на личните имена от славянски произход*, Дис. 1981 г. В момента върху фамилното име работят М. Ангелова, Л. Селимски, Мариана Парзулова, а върху родовото име само по бегли данни от Ани Чолева.

Като бяло поле в монографичен план се представя темата за прозвищата на българите.

§ 3. Състояние на топонимните изследвания

1) Наченатата работа на описване на българската топонимия по околии е напреднала само донякъде: описани, в процес на описване са следните топонимни околии: Кулска, Видинска, Ломска, Русенска, Исперихска, Беленска, Балчишка, Михайловградска, Белослатинска, Берковска, Врачанска, Луковитска, Ловешка, Павликенска, Горнооряховска, Поповска, Варненска (под въпрос), Провадийска, Преславска, Годечка, Ботевградска, Тетевенска, Троянска, Севлиевска, Великотърновска, Габровска, Дряновска, Еленска, Котленска, Трънска, Брезнишка, Софийска, Пирдопска, Карловска, Казанлъшка, Радомирска, Самоковска, Ихтиманска, Панагюрска, Старозагорска, Новоагорска, Кюстендилска, Пазарджишка, Южната част на Пловдивска, Чирпанска, Тополовградска, Средецка (Грудовска), Благоевградска, Велинградска, Пещерска, Девинска, Асеновградска, Първомайска, Харманлийска, Малкотърновска, Мичуринска (Царевска), Санданска, Доспатска, Смолянска, Ардинска, Гоцделчевска, Момчилградска, Ивайловградска, Неврокопска (Гоцделчевска), Петричка, Маданска или общо 67 топонимни околии. В териториален план описани са или са в процес на описание районите на Родопите, Подбалкана и

Балкана (Среден и Западен), Средна С. България, ЮЗ България. Изостава работа в И България: Добруджа, Варненско, Бургаско. Съмнявам се, че в близките 10 години ще може да се събере цялата топонимия в политическите граници на страната. Основните типове имена обаче са налице, което разрешава въстъпителната работа по Български топонимен атлас или Топонимен атлас на българската езикова територия. В този план извън политическите граници на страната проучени са или се проучват: Гюмюрджинско и Ксантийско, междуречието на долна Места и долна Струма, почти цялата област на Б. Македония, Западни покрайнини, Банат, Трансилвания, Задкарпатска Украйна, Бесарабия, Кавказ. Бели полета остават в района Запланина (Дедеагачко), Мъглен, Леринско, Костурско, Корчанско, Мала Преспа, Голо бърдо, Гора, Северозападни покрайнини, Таврия с района на Олшанка и Крим, както и Помакълъка в С. част на Одринско. Задачата, макар и изключително трудна, се овладява от центровете на българската ономастика.

2) В начален етап е и работата в полето на българската ойконимия: налице е първият отпечатан труд за имената в ЮЗ България на А. Чолева. В завършителен етап е трудът за ойконимията на българските селища в Бесарабия, Таврия, Крим, Олшанка, Кавказ, Задкарпатие (автори Т. Балкански, В. Кондов). Заявка за работа в областта на ойконимията има и от Л. Тодорова.

3) В областта на хидронимията съществуват два труда на проф. Дуриданов за басейна на Вардар (отпечатан) и в ръкопис *Българския водотис* на Й. Заимов, чиято съдба след престоя в Академичното издателство не ми е известна.

4) Напълно изоставена е работата по българската оронимия, която като тема е дисертабилна за голям докторат.

5) Работата в областта на българската хоронимия съм започнал преди много години и предполагам, че ще дойде времето, когато ще мога да я привърша.

6) Напълно изостава българската издателска дейност в полето на популярната топонимия: на пазара не се е появила нито една книжка със занимателна тематика.

4. Състояние на българската езикова археология

Подходът от езика към историята на обществото е наченат в българската ономастика от М. Дринов, на високо стъпало при К. Иречек

и впоследствие при българските ономасти Ст. Младенов, Вл. Георгиев, Ив. Дуриданов, от чужденците М. Фасмер и Г. Вайганд, от историци, като В. Бешевлиев, В. Златарски и др. В последно време се появиха няколко труда в полето на ономастичната просопография на Т. Балкански (*Един езиковед за просопографията на Диктатора, Н. Вапцаров, България и българите, С българско име и българска кръв, Осман Нури Ефенди, Големият помак на българите*). Само по пътя на този подход могат да се осветлят моменти от биографиите на българските исторически личности. Опит за това направих в ръкописа *Именити българи. Ономастичен просопографикон*.

5. Състояние на българската етнонимия, групонимия, конфесонимия и под.

Първите опити за системно описание на българските групоними от жителско естество са при М. Младенов и Й. Заимов. Изработена в ръкописен вид е работата на Т. Балкански, *Етноними от източен произход и техните производни в българския език*.

Крещяща нужда от описание имат системите на българските етнографоними тип *шопи, ваяци*, на българските регионалоними (*странджанци, златийци*), на българските конфесиномии екзархисти, православни, небългарските групоними от друго естество (*помаци, потурнаци* и под.) Независимо от обстоятелството, че етнонимите са междинен клас между ономите и онимите, задачата за тяхното описание е на ономастите. Друг е въпросът за системата на жителските имена, която може да се опише и от лексикограф-лексиколог.

6. Изостава работата по създаването на речник на българската географска терминология като основа на българската топонимия. След труда на Едуард Григорян, който е поставен на македонистка основа, се появиха само статийни работи на Н. Ковачев и Т. Балкански. Работата трябва да се извърши от ономаст и по същество също е дисертабилна.

7. Състояние на ономастичните центрове.

В момента работят институциите: *Център по българска ономастика* във Великотърновския университет с ръководител Мария Ангелова, *Секция за стандартизация на географските имена* с ръководител Ана Чолева, *Секция за българска ономастика* с ръководител Т. Балкански (и двете в Института за български език) и *Лаборатория по ономастика* на Югозападния университет с ръководител Др. Лалчев. Обединителен

център на българските ономасти е *Националният съвет по ономастика*, който предстои да бъде регистриран в съда и да се институционализира.

8. Състояние на издателската дейност

Поредицата българска ономастика на Института за български език е спряна и сега се правят опити да бъде възстановена в Академичното издаделство от директора на ИБЕ Райнов. Поредицата “Състояние и проблеми на българската ономастика” на Великотърновския център продължава да излиза (последна е кн. VII-a).

Настоящата конференция се събира и по повод издаването на бр. 1 на сп. “Българска ономастика”, замисляно отдавна от бащите на нашата ономастична наука. Предполагам, че ще поставим с общи усилия началото на това “свещено дело”!.